

Dr. Gyarmathy Éva, pszichológus

## A hazai tehetséggondozás buktatói

[www.tani-tani.info/a\\_hazai\\_tehetséggondozas](http://www.tani-tani.info/a_hazai_tehetséggondozas) - 2014. márc. 08. - 19:06

**A tanítás azért nem működik, mert a pedagógus azt hiszi, ő kell megtanítsa a diákot, és elfelejti, hogy mindössze meg kell mutatnia a diáknak az utakat, amelyeken végig tud menni.**



**A PISA-vizsgálatokban** a magyar gyerekek eredménye egyre rosszabb. Ennek okait sokan vizsgálják, és sokféle elmélet és következtetés születik. Az egyik megközelítés lehet, hogy bár a teljes diákságra nézve az eredmények nem szívdertítőek, de ott vannak a tehetségeink, és tehetséggondozásunk szárnyal.

Kár, hogy ezt az elégtételt sem tudjuk megszerezni, mert a legkiválóbb diákjaink átlaga sem éri el a nemzetközi szinten legkiválóbbakét. **Wai és Nissen** (2013) a 2009-es PISA felmérések adataira alapozott kutatásukban az egyes országoknak a felmérésben legjobb eredményt elért felső 1%-át rangsorolták. Nem vagyunk a legjobbjainkkal a legjobbak között. Még Finnország is a top listába került, ahol pedig a tehetséggondozás nem létezik, csupán a jó tanítás.

Nálunk 2012-ben már három éve kiemelt projekt foglalkozott a tehetséggondozással. Vajon a **2012-es gyenge PISA eredményeinknek** a fentihez hasonló vizsgálata **milyen képet mutat a legjobbjainkról?**

- Meggyőzőek a Géniusz Program adminisztratív eredményei, de kétséges, hogy ez elég lesz-e a kiemelkedő kognitív teljesítményekhez.
- A 2012-2014-es Tehetséghidak Program is hamarosan zárul. Sok tekintetben előrelépés történt a Géniusz Program óta, de az alapelvek nem változtak. **Továbbra is a tehetségazonosítás és a tehetséggondozás adminisztratív ellenőrzése a vezető szemlélet.**

Most a tehetséggondozásra irányuló, az eddigieknél nagyobb hatéves kiemelt projekt, a **"Talentum" tervezése indult el.** Ezért éppen időben vagyunk a felülvizsgálattal. A kutatási eredmények alapján tehetséggondozásunk a kiemelt projektek során és jelenleg is legalább három megoldatlan szemléletbeli és gyakorlati problémával küzd:

1. a pedagógusok felkészítése esetleges;
2. a tehetségazonosítás hamis hite hamis irányokba vezet;
3. a túlszabályozás és a tehetséggondozás összeférhetetlen.

## 1. A pedagógusok felkészítése esetleges

A pedagógusok szakmailag nincsenek felkészítve, nagy hányaduk a tehetség fogalmának köznapi szintjén sem jut túl (Vass, Dobó, Nahalka, Ollé, Perjés, Virányi, 2011).

*A pedagógusokra zúduló képzések többsége elméleti szintű.* A gyakorlatban munkálkodó szakemberek alig kapnak használható municiót a tehetségek ellátásához. A sok, a gyakorlatba nehezen átfordítható ismeret zavart okoz, a pedagógus elveszti önbizalmát, úgy érzi, nem tud megfelelni az elvárásoknak. Jó esetben segítséget kér a tehetséggondozásban jártas/neves szakemberektől. Ekkor jó esetben valóban segítséget kap azzal, hogy megmutatja a szakember, mennyire mindennapi gyakorlata a pedagógusnak magának is a tehetséggondozás, ért hozzá, és néhány már bevált módszert megismerve saját módszertanát kidolgozhatja.

Az is lehet, hogy a segítségkérés által megállapítják a tehetséggondozás témában felkent szakemberek, hogy íme, milyen önállóan és tudatlan a pedagógus, és még több képzésre van szüksége. Ezekon a képzéseken újfent kitanítják a tehetségkonceptiókra (a tehetséggondozók már rosszul lesznek, amikor az amúgy kiváló Renzulli-köröket meglátják), és elmondják nekik, hogy a tehetségazonosítás nagyon felelősségteljes és nehéz munka, inkább bízva szakemberre.

**A problémák továbbgyűrűznek**, nem állnak meg ott, ahol keltettük őket. A pedagógusokkal szemben elkövetett hibák átszállnak diákjaik fejére, és ez okozza az igazi problémákat. A pedagógus aszerint jár el a gyerekek tanításában, amilyen mintát kapott. Olyasmint és úgy tanít, amit az amúgy normális vagy különleges gyerekek többsége nem tud és/vagy nem akar megtanulni. Segítségül a gyerekek is azt kapják, hogy még több tanítással, korrepetálással, diagnózissal megerősítjük bennük az érzést, hogy ővele van a baj.

Egyre többen választják azt a megoldást, hogy a lehetetlen helyzetben ellene fordulnak mindannak, ami nyomorúságot okoz. A gyerekek megutálják az iskolát, a pedagógusok a tehetséggondozást. Így válik szitokszóvá sok szép kezdeményezés elnevezése.

**A reformok azért nem működnek**, mert a reformer úgy gondolja, ő reformál, és elfelejti, hogy társakká kell tennie azokat, akik a reformokat megvalósítják.

**A tanítás azért nem működik**, mert a pedagógus azt hiszi, ő kell megtanítsa a diákot, és elfelejti, hogy mindössze meg kell mutatnia a diáknak az utakat, amelyeken végig tud menni. Partnerré kell tenni a tanulókat, lásd: *"The Ron Clarke Story"*, vagy hazai példákat, mint a *hejőkeresztúri általános iskola* (K. Nagy, 2007) vagy a *Zöld Kakas Líceum* (2013) mintája. Az úton a tanulónak kell végigmenni, és önálló döntésekre, bizalomra van szüksége. Ugyanerre lenne szükség a pedagógusok megerősítéséhez is.

Hatalmi pozícióból elérhető látszatsikerek, ahogy a tanításban is. A legtöbb iskolánkban **látszattevékenység folyik**. A diákok igen nagy része, és különösen az átlagtól jelentősen eltérők kevéssé kapnak használható tanítást. Sikerülhet elérni a tehetséggondozásban is, hogy hatalmi szóra megvalósuló látszattevékenység legyen.

A **Tehetséghidak Program** hátrányos helyzetű/sajátos nevelési igényű tehetségekkel foglalkozó alprojektje keretében indult csupán egy új képzési út, a **"módszertani műhely" képzési forma**. Lényege, hogy a jó gyakorlatról nem olvasni lehet, hanem a gyakorlatban részt venni a gyerekekkel folytatott munkában (Gyarmathy, 2012).

**Nem épültek be az infokommunikációs eszközök** a tehetséggondozók továbbképzésébe. Rendszeres használatuk, a képzésbe történő értő beépítésük elmaradt. Közben egyre terjednek az e-learning, blended learning és más, a digitális kultúrának megfelelőbb tanulási formák, éppen a tehetséggondozásunk maradt adós a kultúra változásához illeszkedő módszerek használatával. A tehetséggondozás szemléletéhez tartozik az új helyzetekre való gyors reakció, de egyelőre még csak a kullogásig jutottunk.

## **2. A tehetségazonosítás hamis hite hamis irányokba vezet**

**A tehetségazonosítás előtérbe helyezése azt a szemléletet közvetíti, hogy előre megmondható, ki a tehetséges, ki nem.** Ezáltal statikus képet közvetítünk a fejlődési lehetőségekről.

Ha megoldott lenne a tehetségesek azonosítása, de nem megoldott (*Ziegler, Stoeger, 2004; Gyarmathy, 2010*), a tehetségesek fejlesztését nem segítené, mert csak értékítéletet ad. **Az azonosítással elvárásokat állítunk.** Ezzel van, akinek segítenénk a fejlődésben, van, akinek nem, sőt esetleg valakinek gátolhatjuk is a fejlődését. Ezt igazolják *Freeman (2006) követéses vizsgálatának eredményei. A tehetségként címkézett vizsgálati személyek nem értek el jelentősen nagyobb sikereket, mint a nem címkézettek, viszont a címke több pszichés zavarhoz vezetett.*

A tanításunkban már régóta jelen van a korai minősítésre irányultság, így a **tehetségazonosítósdival már csak megerősítjük a kategorizálósdit.** Vannak ötös tanulók és közepesek meg persze kettesek és még gyalázatosabbak. Ezek az ítéletek amellet, hogy tévesek, a fejlődési lehetőségeket korlátok közé szorítják.

Az agy rendkívüli képlékenysége nemcsak a képességekre terjed ki (*Blume, 1998*). A viselkedés, a személyiség, az önbizalom, minden működés éppen annyira fejleszthető, mint a labdaérezék. **Nem válogatni kell a gyerekeket, hanem lehetőséget adni számukra, hogy képességeiket fejleszthessék.** Venezuela zenei nagyhatalom lett. Válogatás nélkül tanítják a gyerekeket zenélni. A *programot (El Sistema)* úgy sikerült fenntartani, hogy a szociális oldalát erősítették. A bankok kiszámolták, hogy minden befektetett dollár 1,68 dollárt hoz a fiatalkori bűnözés, a munkanélküliség csökkenésével és azáltal, hogy tömegek válhatnak ügyféllé.

**A tehetségek automatikusan megjelentek, és aratnak a világban.**

Ugyanez elérhető minden területen, sőt egyszerre több területen is. **A tehetséggondozókat arra kell képezni, hogy tudjanak foglalkozni mindenféle gyerekkel, nem arra, hogy válogassák ki azokat, akikkel a legegyszerűbb foglalkozni, bár nem igazolt, hogy belőlük lesznek a kiemelkedő alkotók.**

**A pedagógusképzésben is azt kell tanítani, hogy mindenféle gyerekhez meg lehet találni a kulcsot.** Tehát jobb, ha a pedagógus arra kap képzést, hogyan kell kulcsokat gyártani, és nem még több kulcsot ad a pedagógusjelöltek és gyakorló pedagógusok kezébe azzal, hogy amelyek zárba ezek a kulcsok nem illenek, azok a zárok hibásak. Mi jellemzi a jó lakatost?

Nem szerencsés, ha pont a tehetséggondozásunk erősíti meg azt a szemléletet, hogy vannak használhatók, és vannak selejtek.

### 3. A túlszabályozás és tehetség gondozás összeférhetlensége

A túlszabályozás nem ad teret az új lehetőségeknek, a sokféleségnek. **A szoros kontroll megöli a kreativitást.**

**Ha pontról pontra megadjuk, mit kell tenni, akkor nem alkotó munkára, hanem végrehajtásra készítjük fel a tehetség gondozókat.** Sokan kockázatosnak érzik megengedni, hogy sokféle módon foglalkozzanak a tehetségek gondozásával a szakemberek, ezért egy kijelölt útra akarnak terelni. A kockázatot úgy tehetjük elfogadható szintűvé, ha szakmai támpontokat adunk, amelyek eligazítanak a legfontosabb kérdésekben, miközben teret adnak a helyi és egyéb sajátos megoldásoknak.

**A Génius Program** végén, 2011-ben elkészült *H. Nagy Anna* szerkesztésében a *Szakmai ajánlások a nemzeti tehetség gondozás továbbfejlesztéséhez* című tanulmánykötetet, de mind a mai napig nem jelent meg könyv formában. A gyors fejlődés lassan elavulttá teszi ezt az amúgy már a 21. századi tehetség szemléletet is magába foglaló tanulmánykötetet is, pedig még mindig messze használhatóbb, mint az egyéb, a mechanisztikus szemléletre épülő, lektorálás hiányában néhol a nemzetközi modelleket is hibásan interpretáló tananyag, amely a Génius Könyvtárban megjelent.

**A pedagógusok tevékenységét beszorították a különböző rájuk mért rendszerek. El sem hiszik magukról, hogy milyen kiváló megoldásaik lehetnének, ha gondolkodni is lenne idejük, erejük és hitük. Ugyanezt kapják a gyerekek. Meg van határozva, mikor mit kell megtanulniuk.** Ha másképpen tanul, ha nem követi a szabályokat, rögtön vesztes lesz, kiesik a játékból. Egyféle kulcs egyféle zár.

**A túlszabályozottság a tehetség gondozás minden szintjén pusztítást okoz.** Egy majdnem zseniális habilitációs anyagot bírálhattam néhány évvel ezelőtt a Debreceni Egyetemen. A dolgozat közel állt ahhoz, hogy egy egészen új rendszert hozzon létre, de aztán mégis szabályosra sikeredett. Így is a legjobbak közé tartozik, de a nagy lehetőség kihasználatlan maradt ezúttal.

Az adminisztratív úton beszabályozott tehetség gondozás paradoxon. **A tehetségek gondozásának élen kell járnia a sokféleség kezelésében.** A tehetség hálót is ráccsá merevítette a rugalmasságához nem illő mechanisztikus tehetség gondozás (*Gyarmathy, 2013*).

**A kreativitást a túl sok szabály és a szabályok hiánya egyaránt pusztítja.** A tehetség gondozás irányításának olyannak kell lenni, amilyennek a tehetség gondozást szeretné látni.

#### Javaslataim:

- bizalom a partnerekben (gyerekek, szülők, szakemberek, vezetők);
- határozott, széleskörű megegyezésen alapuló szemléletbeli keretek, amelyek irányt szabnak;
- az önálló kezdeményezések erősítése;
- lehetőség sokféle megoldás megjelenésére.

#### Összegzés

Senki nem úgy kel fel reggelente, hogy „na, ma is rontok egy kicsit a nemzeti tehetség gondozáson”. Inkább ennek az ellenkezőjével. Egyértelmű, hogy az oktatás és tehetség gondozás terén tevékenykedő

**szakemberek mind jót szeretnének tenni**, de az is biztos, hogy különböző módon. Szerencsére sokan vagyunk, és együtt rendkívül sokat tudunk. A szemléletek egyeztetése, megvitatása vezet a hatékony megoldásokhoz. A szakmai vita kiváló eszköz a szakmai fejlődésre. Ennek hiánya és az elavult szemlélet erőltetése ismét visszaveti a már megindult fejlődést a tehetségesek ellátásában.

### Hivatkozott irodalom

- **Blume, H.** (1998) Neurodiversity. The Atlantic, September 30.
- **Freeman, J.** (2006) 'Giftedness in the Long Term'. Journal for the Education of the Gifted, 29, 384-403.
- **Gyarmathy Éva** (2010) Atipikus agy és a tehetség II. - Az átütő tehetség és a tehetségvizsgálatok ma. Pszichológia. 30, 1, 31–41.
- **Gyarmathy Éva** (2012) Módszertani műhely eljárás ismertetése és bevezetése a kettős különlegességű tehetségek ellátásában. A Tehetséghidak Program számára készült meg nem jelentetett tanulmány.
- **Gyarmathy Éva** (2013) A tehetséggondozás változási kényszere. Iskolakultúra, 3-4. szám. 101-109.
- (Szerk.) **H. Nagy Anna** (2011) Szakmai ajánlások a nemzeti tehetséggondozás továbbfejlesztéséhez. Magyar Génius Program, Budapest. (Most is publikálás előtt.)
- **Kovácsné dr. Nagy Emese** (2007) Integrációs modell. Fókusz. 9, 1:36-56.
- **Vass Vilmos, Dobó István, Nahalka István, Ollé János, Perjés István, Virányi András** (2011) Tehetséggondozás a gyakorlatban. A tehetséggondozás hazai és nemzetközi komparatistikai kutatása. ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Budapest.
- **Wai, J, Nisen, M.** (2013) The 25 Countries With The Most Brainpower. Business Insider, October.
- **Ziegler, A., Stoeger, H.** (2004) Identification based on ENTER within the conceptual frame of the Actiotope Model of Giftedness. Psychology Science, 46, 324-342.
- **Zöld Kakas Líceum** (2013) Zöld Kakas Program